

*До разової спеціалізованої вченої ради
по захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії у
Національному університеті «Одеська юридична академія»
65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23*

РЕЦЕНЗІЯ

**доцента кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія», кандидата політичних наук, доцента
Краснопольської Тетяни Миколаївни на дисертацію
Возненка Леоніда Валерійовича
на тему: «Оптимальна модель місцевого самоврядування в контексті
європейської інтеграції України»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 052 «Політологія»**

Актуальність обраної теми. Проблематика місцевого самоврядування традиційно належить до числа фундаментальних напрямів сучасної політичної науки, оскільки саме на місцевому рівні найбільш повно реалізуються демократичні принципи народовладдя, формується взаємодія між державою та громадянином, забезпечується практична реалізація прав і свобод людини та здійснюється значна частина публічної політики. У сучасних умовах роль місцевого самоврядування значно зростає, адже ефективність муніципального управління безпосередньо впливає на рівень соціально-економічного розвитку територій, якість надання публічних послуг, довіру населення до органів влади та рівень демократичної стабільності держави.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в умовах європейської інтеграції України. Набуття статусу держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу, реалізація переговорного процесу щодо членства, необхідність імплементації європейського законодавства та управлінських стандартів обумовлюють потребу комплексного переосмислення всієї системи організації публічної влади. Одним із ключових напрямів такого реформування є вдосконалення моделі місцевого самоврядування відповідно до принципів субсидіарності, багаторівневого врядування, муніципальної автономії,

фінансової спроможності громад та широкої участі населення у прийнятті управлінських рішень.

Водночас сучасний розвиток місцевого самоврядування відбувається в надзвичайно складних умовах повномасштабної війни. Воєнний стан суттєво трансформував функціонування територіальних громад, змінив механізми взаємодії між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування, актуалізував питання безпеки населення, стійкості муніципального управління, фінансової незалежності громад, забезпечення життєдіяльності територій та їх подальшої повоєнної відбудови. Саме органи місцевого самоврядування стали ключовою ланкою організації гуманітарної допомоги, евакуації населення, забезпечення безперервності надання адміністративних та соціальних послуг, що ще більше посилює значення локальної демократії у сучасній Україні.

У цьому контексті дослідження оптимальної моделі місцевого самоврядування виходить далеко за межі суто адміністративної чи правової проблематики. Воно охоплює широке коло політичних, соціальних, економічних та інституційних процесів, які визначають перспективи демократичного розвитку держави, її інтеграції до європейського політичного простору та забезпечення сталого розвитку територіальних громад.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Робота виконана в рамках наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія», у контексті теми: «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021–2025 рр. (державний реєстраційний номер 0122U000266), а також у межах плану науково-дослідницької роботи кафедри політичних теорій факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» – «Людиноцентристський вимір політики в умовах цифрових трансформацій».

Наукова новизна. Автором здійснено комплексне політологічне дослідження оптимальної моделі місцевого самоврядування України в контексті європейської інтеграції, у якому місцеве самоврядування розглядається як

складний політичний інститут багаторівневого врядування. Наукову цінність роботи становить запропоноване автором бачення оптимальної моделі місцевого самоврядування, заснованої на принципах субсидіарності, муніципальної автономії, цифрового врядування, прозорості діяльності органів місцевої влади та активної участі громадян. Цінним результатом дослідження є систематизація європейських стандартів місцевого самоврядування та обґрунтування можливостей їх адаптації до українських умов.

Окремої уваги заслуговує комплексний аналіз сучасних викликів розвитку місцевого самоврядування в умовах війни, післявоєнного відновлення та європейської інтеграції, а також запропоновані автором концептуальні підходи до вдосконалення муніципальної системи України. Загалом наукова новизна дослідження характеризується системністю, логічністю та практичною спрямованістю, а отримані результати суттєво розширюють сучасні наукові уявлення про розвиток місцевого самоврядування в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, сформульовані у дисертації, є достатньо обґрунтованими, послідовними та аргументованими. Автор використав широкий спектр вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, міжнародних нормативно-правових актів, документів Європейського Союзу, Ради Європи, OECD, а також Конституції України та національного законодавства у сфері місцевого самоврядування, що забезпечило комплексний характер дослідження. Дисертант здійснив системний аналіз місцевого самоврядування як багаторівневого політичного інституту, поєднавши правові, політичні, соціально-економічні та управлінські аспекти. Позитивною рисою роботи є чітка логіка викладу, взаємозв'язок структурних елементів та послідовний перехід від теоретичного аналізу до розроблення практичних рекомендацій. Достовірність отриманих результатів забезпечена використанням сучасних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, а прагнення автора запропонувати практичні шляхи вдосконалення системи місцевого самоврядування свідчить про належний рівень наукової зрілості та самостійності дисертанта.

Рівень виконання наукового завдання. Мета дисертаційного дослідження та поставлені автором завдання виконані повною мірою. Робота характеризується логічною побудовою, завершеністю та високим рівнем теоретичного опрацювання матеріалу. Її структура є послідовною й відповідає поставленій меті, що дозволило комплексно дослідити проблематику місцевого самоврядування та сформулювати рекомендації щодо вдосконалення його моделі в умовах європейської інтеграції. У процесі дослідження дисертант продемонстрував належний рівень володіння сучасною політологічною методологією, уміння критично аналізувати наукові джерела, узагальнювати наукові підходи та формувати аргументовані висновки. Позитивної оцінки заслуговує поєднання фундаментальних теоретичних положень із практичними потребами реформування місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, повоєнної відбудови та європейської інтеграції України.

Оцінка змісту дисертації. Дисертаційна робота справляє позитивне враження як комплексне політологічне дослідження, присвячене актуальній проблемі реформування місцевого самоврядування України в умовах європейської інтеграції. Робота характеризується логічністю викладу матеріалу, високим рівнем наукової аргументації, системністю аналізу та значною практичною спрямованістю.

Структура дисертації повністю відповідає поставленій меті дослідження. Кожен розділ логічно пов'язаний із загальною концепцією роботи та послідовно розкриває окремі аспекти функціонування місцевого самоврядування.

Перший розділ дисертації присвячений теоретичним засадам дослідження місцевого самоврядування. Автор здійснює комплексний аналіз понятійно-категоріального апарату місцевого самоврядування, визначає його сутнісні характеристики, типи та структурні моделі, що сформувалися у світовій політичній науці. Особливу увагу приділено аналізу різних підходів до трактування місцевого самоврядування як політичного, правового та соціального інституту, що дозволяє сформувати цілісне бачення його місця у системі публічної влади. Значною перевагою першого розділу є детальний аналіз політико-правових та інституційних засад місцевого самоврядування України.

Автор ґрунтовно досліджує положення Конституції України, законодавства про місцеве самоврядування, міжнародних нормативних актів та документів Ради Європи, простежуючи їхній вплив на розвиток сучасної муніципальної системи держави. На особливу увагу заслуговує аналіз сучасних наукових досліджень у сфері місцевого самоврядування. Дисертант систематизує значний масив українських і зарубіжних наукових праць, визначає основні напрями розвитку сучасної політичної науки щодо муніципального управління, критично оцінює існуючі концепції та аргументовано обґрунтовує необхідність формування комплексної моделі місцевого самоврядування в умовах європейської інтеграції.

Загалом перший розділ свідчить про високий рівень теоретичної підготовки автора, його здатність критично аналізувати наукові концепції та формувати власні наукові підходи до дослідження проблем місцевого самоврядування.

Другий розділ дисертаційної роботи присвячений дослідженню сучасного стану місцевого самоврядування України, аналізу європейських практик, а також визначенню основних викликів, які постають перед українською моделлю муніципального управління. У цьому розділі автор здійснює всебічний аналіз еволюції системи місцевого самоврядування України від моменту набуття незалежності до сучасного етапу розвитку. Особливо цінним є комплексне дослідження реформи децентралізації, її політичних передумов, інституційних результатів та впливу на розвиток територіальних громад. Значний науковий інтерес викликає аналіз європейських моделей місцевого самоврядування. Автор не обмежується простим описом зарубіжного досвіду, а здійснює його критичне осмислення, визначає можливості адаптації окремих елементів європейських моделей до українських умов та обґрунтовує необхідність урахування національних особливостей при впровадженні європейських стандартів. Позитивної оцінки заслуговує дослідження викликів, що виникають у процесі європейської інтеграції місцевого самоврядування України. Автор комплексно аналізує інституційні, фінансові, кадрові, нормативно-правові та управлінські проблеми, які стримують подальший розвиток територіальних громад. Важливим є також розгляд впливу воєнного стану на функціонування місцевого

самоврядування, питання забезпечення стійкості громад, організації надання публічних послуг та підготовки до повоєнного відновлення держави.

Другий розділ характеризується високим рівнем аналітичності, системністю викладу матеріалу та значною практичною спрямованістю, що робить його одним із найсильніших структурних елементів дисертаційної роботи.

Третій розділ дисертації присвячений питанням удосконалення моделі місцевого самоврядування України в контексті європейської інтеграції та є авторською найбільш концептуально завершеною частиною дослідження. У цьому розділі дисертант переходить від аналізу сучасного стану місцевого самоврядування до формування власного наукового бачення перспектив його розвитку. Автор аргументовано обґрунтовує необхідність подальшого реформування існуючої моделі місцевого самоврядування з урахуванням сучасних політичних, соціально-економічних та безпекових викликів, що постали перед Україною. Особливої уваги заслуговує запропонований комплексний підхід до побудови оптимальної моделі місцевого самоврядування. Автор переконливо доводить, що ефективне функціонування муніципальної системи можливе лише за умови гармонійного поєднання принципів субсидіарності, фінансової автономії територіальних громад, прозорості діяльності органів місцевої влади, цифрової трансформації управління, громадської участі та високого рівня інституційної спроможності органів місцевого самоврядування. Позитивно слід оцінити прагнення автора не лише окреслити загальні напрями реформування, а й запропонувати конкретні рекомендації щодо вдосконалення організаційно-правових механізмів діяльності територіальних громад, модернізації системи муніципального управління, підвищення ефективності взаємодії між органами державної влади та місцевого самоврядування, розвитку цифрового врядування та розширення інструментів участі громадян у прийнятті управлінських рішень.

Перевагою третього розділу є те, що автор розглядає реформування місцевого самоврядування не ізольовано, а як невід'ємну складову загального процесу демократизації публічного управління, зміцнення громадянського

суспільства та успішної інтеграції України до європейського політичного простору. Науковий інтерес становить також запропоноване дисертантом бачення ролі місцевого самоврядування у процесах післявоєнного відновлення України. Автор обґрунтовано зазначає, що саме територіальні громади повинні стати основними суб'єктами відновлення регіонів, реалізації програм місцевого розвитку, відбудови соціальної інфраструктури, залучення міжнародної технічної допомоги та забезпечення сталого розвитку територій.

Загалом третій розділ характеризується логічною завершеністю, практичною спрямованістю та містить низку науково обґрунтованих рекомендацій, які можуть бути використані у процесі подальшого реформування місцевого самоврядування України.

Автором зроблені оригінальні висновки, що узагальнюють результати проведеного дослідження. Робота доповнена додатками, що характеризують окремі питання української та європейської практики місцевого самоврядування.

Практичне значення дослідження. Практична цінність дисертаційної роботи полягає у можливості використання її результатів під час удосконалення державної політики у сфері місцевого самоврядування, підготовки нормативно-правових актів та реалізації подальших етапів реформи децентралізації. Запропоновані автором рекомендації можуть бути використані в діяльності органів місцевого самоврядування, органів державної влади та регіонального розвитку при розробленні стратегій розвитку територіальних громад, програм повоєнного відновлення, цифрової трансформації муніципального управління та розвитку локальної демократії. Матеріали дисертації становлять інтерес для освітнього процесу закладів вищої освіти та можуть слугувати науково-методичною основою для подальших досліджень проблем місцевого самоврядування, демократичного врядування та європейської інтеграції України.

Апробація результатів дослідження та публікації. Основні результати дисертаційного дослідження апробовано на міжнародних науково-практичних конференціях та відображено у 5 наукових статтях, з яких 4 опубліковано у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому виданні.

Дискусійні зауваження та запитання до дисертанта. Попри безперечні наукові переваги дисертаційної роботи, окремі її положення можуть бути предметом наукової дискусії.

По-перше, у дисертації достатньо ґрунтовно досліджуються європейські стандарти місцевого самоврядування, однак було б доцільно ширше висвітлити досвід окремих держав-учасниць Європейського Союзу, насамперед, Польщі та країн Балтії, які долали наслідки соціалістичного минулого, що б деталізувало порівняльний аналіз ефективності різних моделей місцевого врядування та можливостей їх адаптації до українських умов.

По-друге, автор приділяє значну увагу питанням цифрової трансформації місцевого самоврядування, однак недостатньо розкриває потенційні ризики цифровізації, пов'язані із кібербезпекою, захистом персональних даних, цифровою нерівністю між територіальними громадами та залежністю органів місцевої влади від інформаційних технологій.

По-третє, заслуговувало б на увагу висвітлення авторського бачення питання відновлення діяльності органів місцевої влади після деокупації територій України. Було б доцільно більш детально визначити механізми їх практичного впровадження та етапність реалізації.

Водночас зазначені зауваження мають виключно дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та можуть бути враховані автором у подальших наукових дослідженнях.

Загальний висновок. Дисертація на тему «**Оптимальна модель місцевого самоврядування в контексті європейської інтеграції України**» є завершеним, самостійним, цілісним та актуальним науковим дослідженням, виконаним на високому теоретичному та методологічному рівні. Робота характеризується науковою новизною, логічністю побудови, достатнім рівнем обґрунтованості наукових положень, практичною значущістю отриманих результатів та їх відповідністю сучасним тенденціям розвитку політичної науки. Основні положення дисертації пройшли належну апробацію, опубліковані у фахових наукових виданнях та відображають особистий внесок автора у розвиток сучасної політичної науки.

За актуальністю обраної теми, ступенем наукової новизни, рівнем теоретичного узагальнення, практичним значенням отриманих результатів, повнотою виконання поставлених завдань робота повною мірою відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пунктам 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а Возненко Леонід Валерійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» та спеціальністю 052 «Політологія».

Рецензент:

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних теорій
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Тетяна КРАСНОПОЛЬСЬКА